

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Історичний факультет
Кафедра історії та археології

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ ТА АНТИЧНОСТІ**

Ступінь бакалавра
Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність: 014.Середня освіта
Предметна спеціалізація: 014.03 Історія
Освітня програма: Історія, правознавство

Ступінь бакалавра
Галузь знань: 03 Гуманітарні науки
Спеціальність: 032 Історія та археологія
Освітня програма: Історія та археологія

Розробники: Горбенко К.В., старший викладач кафедри історії та археології
_____ (Горбенко К.В.)

Смирнов О.І., старший викладач кафедри історії та археології
_____ (Смирнов О.І.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії та археології
Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

Завідувача кафедри _____ (Н.О. Рижева)
«27» серпня 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників		Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни			
			<i>денна форми навчання</i>		<i>заочна форми навчання</i>	
Кількість кредитів – 7		Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка 03 Гуманітарні науки	Нормативна			
			<i>Рік підготовки</i>			
			Перший <i>Семестр</i>			
Загальна кількість годин 210		Спеціальність: 014 Середня освіта 032 Історія та археологія	I	II	I	II
		Предметна спеціалізація 014.03 Історія	<i>Лекції</i>			
		Освітня програма: Історія, правознавство Історія та археологія				
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента 4	Тижневих годин для заочної форми навчання: аудиторних – 0,7 самостійної роботи студента 5,3	Ступінь бакалавра.	10	18	8	10
			<i>Семінарські</i>			
			20	22	2	2
			<i>Лабораторні</i>			
			-		-	
			<i>Самостійна робота</i>			
			60	80	80	108
<i>Вид контролю</i>						
Залік	Іспит	Залік	Іспит			

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 210 год.: 70 год. – аудиторні заняття, 140 год. – самостійна робота (30 % / 70%).
Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 210 год.: 22 год. – аудиторні заняття, 188 год. – самостійна робота (11 % / 89%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета викладання навчальної дисципліни полягає у вивченні основних етапів становлення та розвитку людини, як біологічної, соціальної та духовної істоти. Висвітлення основних віх історичного розвитку первісного суспільства, стародавніх цивілізацій Сходу та античних цивілізацій. Аналіз їх економічних, соціальних, політичних та культурних особливостей. Виховання у студентів почуття поваги до різних етнокультурних спільнот.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: історичні передумови виникнення та розвитку людини, суспільства, перших цивілізацій Сходу та цивілізацій Античності. Характерні риси та особливості основних етапів розвитку первісного суспільства, цивілізацій стародавнього Сходу та Античності. В процесі вивчення дисципліни звертається увага як на загальні риси формування давньо-східних та античних суспільств, так і на особливості кожної країни. В числі тих рис слід відмітити відсутність рабовласницького ладу у тій класичній формі, яка існувала в Стародавній Греції і Римі, хоча ознаки патріархального рабства там мали місце.

Курс базується на сполученні проблемного та конкретно-історичного принципів. Виходячи з цього, студенти повинні знати основні тенденції розвитку первісного суспільства, давньо-східних, давньогрецької та давньоримської історії, засвоїти базовий фактичний матеріал, вміти мислити історичними категоріями, володіти понятійним апаратом. Також необхідно розуміти місце і роль курсу історії стародавнього світу серед інших історичних дисциплін.

Під час вивчення курсу буде розглянуто предмет, періодизацію та хронологію первісної, історії, східних та античних цивілізацій, їх джерелознавчу та історіографічну базу, розкрито процес становлення, розквіту і занепаду цивілізацій.

Передумови для вивчення дисципліни доцільно організувати в єдиному контексті з тематикою вивчення дисциплін «Археологія та давня історія України», «Філософія», «Культурологія» та ін.

Навчальна дисципліна складається з **7-ми кредитів**

Очікувані результати навчання. Здатність запам'ятовувати або відтворювати: найважливіші факти, події та процеси історичного минулого народів давніх цивілізацій; основні тенденції історичного розвитку в конкретні історичні періоди; наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів всесвітньої історії. Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях: виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі; оцінювати основні тенденції та особливості історичного розвитку людства у певні історичні періоди; аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення.

Комунікація усна та письмова рідною мовою. Правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями, а саме: неофіційним, офіційним та науковим.

Працювати самостійно, приймати ініціативу та керувати часом. Здатність організувати комплексні завдання протягом певного періоду часу та подавати результат вчасно.

Працювати з іншими в мультидисциплінарному та мультинаціональному середовищі.

Розуміння суті, призначення й змісту гуманітарних наук, місця історії в системі гуманітарного знання, природи людського суспільства і ролі особи в його функціонуванні. Ґрунтовне знання основних подій та періодів історичного шляху українського народу та інших народів, що живуть в Україні, європейської та всесвітньої історії. Розуміння феномену культури, її ролі в житті суспільства, типів і форм. Наявність глибоких знань в галузі української культури як складової частини європейської і світової культури. Знання основних проблем світової філософії, економічних та політологічних теорій. Уявлення про систему соціальних спільнот і соціальних взаємин, про форми взаємодії індивідуума з соціальними групами і спільнотами.

Знання основних історичних типів державно-правових систем і розуміння основних тенденцій їх розвитку. Знання й розуміння значення прав і свобод людини й громадянина. Уявлення про релігію як відповідний світогляд людини та про особливості конфесійного життя в Україні.

Вільне володіння державною та іноземними мовами. Володіння сучасними інформаційними технологіями та вміння застосовувати їх у професійній діяльності.

Набуття і розвиток здатності:

– володіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, культурою міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності;

- аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності;
- застосовувати засоби й технології міжкультурної взаємодії;
- опановувати й реалізувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурного, мовного, релігійного розмаїття;
- орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства;
- використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних, професійних і суспільно значущих завдань;
- застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності;
- продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі.

II. Фахові:

Базові загальні знання. Володіти базовими загальними знаннями, а саме: історичні події сьогодення та знання світової хронології.

Застосування знань на практиці. Використовувати фонову інформацію та інформаційно-пошукові навички для формування послідовної дискусії навколо історичної задачі.

Бути обізнаними та обговорювати **поточний стан** історичних досліджень.

Знати зв'язок між проблемами сьогодення та минулого.

Знати **загальні історичні основи** (діахронічний аспект) минулого.

Володіти **спеціальними знаннями з хронології** та історико-географічної інтерпретації колонізації, деколонізації, сучасності, постмодернізму та глобалізації.

Здатність знаходити та використовувати інформацію з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з задачею, формуючи цю інформацію критично в обґрунтовану розповідь.

Здатність використовувати відповідну термінологію та способи вираження дисципліни в усній та письмовій формах рідною чи іноземною мовами.

Набуття і розвиток здатності:

- розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретних історичних умовах певного часу;
- зіставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії;
- використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.
- співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами;
- користуючись картою, визначати причини та наслідки історичних подій, процесів, основні тенденції розвитку міжнародних відносин;
- характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.
- критично аналізувати й оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію та пояснювати її необ'єктивність;
- оцінювати, порівнювати, пояснювати факти і явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел знань;
- розрізняти інші погляди, визнавати та сприймати цю різноманітність;
- розповідати про історичні події та явища й описувати їх;
- брати участь у дискусії, аргументувати, посилаючись на джерело, власну позицію.
- складати різні типи планів, формулювати доречні питання до історичних текстів;
- готувати аналітичні доповіді, реферати, складати тези, розгорнутий та опорний конспекти й будувати відповідь на цій основі;
- надавати усну та письмову історичну характеристику подіям, явищам, видатним діячам;
- висловлювати власну думку, формулювати й захищати власну позицію під час усної та письмової дискусій;
- визначати роль людського фактора в історії, давати всебічну характеристику історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, створювати політичні й історичні портрети;
- визначати причини, сутність, наслідки та значення історичних явищ і подій;
- виявляти суперечності в позиціях, різні інтереси, потреби соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу та античності. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ, СТРУКТУРА ТА ЗАДАЧІ КУРСУ ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ ТА АНТИЧНОСТІ. ДЖЕРЕЛА, ХРОНОЛОГІЯ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ.

Визначення науки. Термінологія. Галузева специфіка. Предмет, структура та задачі курсу Історія Стародавнього Сходу. Проблематика курсу. Об'єкт, предмет та методологічна база історії стародавнього сходу. Значення історії Стародавнього Сходу. Ранні та розвинуті суспільства. Поняття культура та цивілізація. Основні види джерел (матеріальні та писемні). Хронологія та періодизація. Основні точки відліку – ери (BC/AD, до Р.Х/від Н.Е., Олександрійська, Антіохійська, Візантійська, Буддистка, Грецька, Римська). Гармонійні та техногенні суспільства. Спільні та відмінні риси гармонійних та техногенних суспільств та держав. Бібліографія. Особливості сучасної історіографії.

Предмет і завдання курсу історії Стародавньої Греції та Риму. Значення давньогрецької й давньоримської історії та її місце серед інших цивілізацій. Географічні та природні умови Греції та Апеннінського півострову.

Періодизація давньогрецької історії.

- Крито-мікенський (III-II тис. до н.е.);
- Гомерівський /“темні віки”/ (XI-IX ст. до н.е.);
- Архаїчний (VIII-VI ст. до н.е.);
- Класичний (V-IV ст. до н.е.);
- Елліністичний (III-I ст. до н.е.).

Джерела з історії Криту та Ахейської Греції II тис. до н.е. Джерела з історії архаїчної та класичної Греції. Джерела з історії Греції елліністичного періоду. Вивчення давньогрецької історії за часів середньовіччя, в період Відродження та за доби просвітництва. Історіографія Стародавньої Греції наприкінці XVIII - на початку XX ст. Дослідження давньогрецької історії з 20-х рр. XX ст. до сьогодення.

Періодизація давньоримської історії.

- Царський період, держава етрусків (VIII-VI ст. до н.е.).
- Рання республіка (VI – III ст. до н.е.).
- Пізня республіка (III – I ст. до н.е.).
- Рання імперія /принципат/ (I ст. до н.е. - III ст.).
- Пізня імперія /домінат/ (III – V ст.).

Джерела з найдавнішого періоду історії Стародавнього Риму. Джерела за доби Римської республіки. Джерела періоду Римської імперії. Вивчення історії Стародавнього Риму в IV-XVIII ст. Розвиток історіографії давньоримської історії у XIX - на початку XX ст. Історіографічні дослідження історії Стародавнього Риму з 20-х рр. XX ст. до сьогодення.

ТЕМА 2. НАРОДИ РОДЮЧОЇ ДУГИ В IX – I ПОЛ. III ТИС. ДО Н.Е. МЕСОПОТАМІЯ В III ТИС. ДО Н.Е.

Загальна ситуація в Стародавньому світі. Країни, народи, поселення. Єрихон в IX – VII тис. Структура міста. Населення. Культ предків. Храми. Ремесло. Воєнна справа. Інші міста ойкумени. Печатки як символ власності. Відмінності в розвитку окремих районів Родючої дуги. Поява розписної кераміки. Локальні конфлікти та міграції. Родюча дуга в кін. VI – V тис. Печатки, як символ власності. Відмінності в розвитку окремих районів Східної ойкумени. Поява розписної кераміки. Локальні конфлікти. Родюча дуга в кін. V—IV тис. Відкриття металів. Виникнення шумерської цивілізації. Етнічна ситуація на території Родючої дуги. Типи міст-держав. Храми та релігійне життя. Царські гробниці. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Укрупнення техногенних спільнот на початку III тис.. Виникнення писемності. Міграції III тис. до н.е. Фінікія. Північна Сирія – Алалах, Ебла, Бібл і Угаріт. Населення Месопотамії. Протогитриди та протоєвфратци. Области Месопотамії. Мала Азія. Закавказзя. Райони Близького Сходу. Мегіддо та інші міста Близького Сходу. Торгівельні шляхи. Фінікійські торговці. Становлення царської влади. Хуррити, амореї (амурру).

Населення Південної Месопотамії. Характеристика джерел. Протописемна епоха (2900 – 2750). Писемність. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Соціальна структура. Економічні відносини. Організація верховної влади. Форми компенсації праці – пайок, наділ. Соціальна структура. Політичне життя (царська влада, рада старійшин, народні збори, воєнно-політичне протистояння між містами-державами). Ранній династичний період: РДП I (2750 – 2600); РДП II (2600 – 2500); РДП III (2500 – 2310). Організація верховної влади. Господарство та побут населення. Общини, храмові та державні землі. Соціальна структура. Торгівля. Тамкари. Ремесло. Військо. Міста-держави. Правління царів раннього династичного періоду: Ененгарзі (XXV – поч. XXIV ст.), Уруинимгіні (2318 – 2310) та Лугальзагесі (кін. XXIV ст.). Месопотамські деспотії в II пол. III тис. Сутність деспотії. Структура влади та управління. Виникнення професійного війська. Правління Саргона Давнього (2316 – 2261). Господарство. Соціальна структура. Нашадки Саргона (саргоніди). Структура влади та управління. Господарство. Соціальна структура. Правління Рімуша та Маніштушу (2260 – 2237). Правління Нарам – Суена (2236 – 2200). Навала Кутієв (прибл. 2200). Правління Гудеа (II пол. XXII ст.). III династія Ура – правління Утухенгалія (II пол. XXII ст.) та Ур – Намму (2111 – 2094). Архіви. Структура влади та управління. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, міста). Соціальна структура.

Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.

ТЕМА 3. МЕСОПОТАМІЯ В II – I ТИС. ДО Н.Е.

Вавилонські держави на початку II тис. Посилення Вавилону. Стародавнє царство. Внутрішня й зовнішня політика. Правління Хаммурапі (1792 – 1750). Кодекс законів. Характеристика джерела. Господарське життя країни (іригаційне землеробство, тваринництво, ремесла, торгівля та лихварство). Соціальні відносини (суспільні стани, рабство. Професійні групи населення, община, сім'я). Форми власності, система землекористування. Судочинство і кримінальне право. Вторгнення Касситів. Передумови виникнення Ассирійської держави. Писемність. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Соціальна структура. Економічні відносини. Організація верховної влади. Середньоассирійський період (XV – XI ст.). Новоассирійський період (X – VII ст.). Соціально – економічна характеристика. Зовнішня політика. Занепад Ассирії. Урарту. Джерельна база. Природнокліматичні умови. Писемність. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Соціальна структура. Економічні відносини. Організація верховної влади. Ванське царство. Розквіт Урарту. Господарство та суспільний лад. Занепад Урарту. Утворення ранніх держав Вірменії та Грузії. Культура Урарту. Ново-вавилонське царство – загальна характеристика (626 – 539). Господарство та суспільно-політичне життя. Набопаласар (626 – 605), Навуходоносор II (605 – 562). Зовнішня політика. Правління Набоніда (556 – 539). Занепад Вавилону.

ТЕМА 4. ЄГИПЕТ В III ТИС. ДО Н.Е.

Єгипет Раннього та Давнього царств. Признаки раннього техногенного суспільства. Створення ранньої техногенної держави. Соціальна структура суспільства. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Соціально – економічні чинники становлення влади фараона. Правління фараонів I та II династії. Соціальна структура. Види земельних відносин. Військо та воєнні походи. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Фараони Давнього царства (III – VI династії). Військо та воєнні походи. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Перший перехідний період. Соціально – економічний розвиток. Розвиток культури стародавнього Єгипту (релігія, міфологія, мистецтво, архітектура, освіта, наукові знання).

Єгипет Середнього царства. Боротьба X та XI династій за об'єднання Єгипту. XII династія. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Вторгнення гіксосів. Другий перехідний період. Соціально – економічний розвиток. Проблема походження гіксосів. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Піднесення XVII династії у Фівах. Єгипет Нового царства. Створення Нового царства – XVIII, XIX, XX династії. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Єгипет Пізнього царства (XXII – XXX династії).

Правління лівійської династії (950—730 pp.) (XXII – XXIII династії). Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Нижньоєгипетська XXIV династія (фараон Бокхоріс) 721 – 715 pp. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Правління нубійської династії /кушити/ (715—664) (XXV династія). Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Єгипет під владою Ассирії (671—655 pp.). Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Сайська династії (664—525 pp.) (XXVI династія). Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Розвиток культури Стародавнього Єгипту (релігія, міфологія, мистецтво, архітектура, освіта, наукові знання).

Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.

ТЕМА 5. ЦИВІЛІЗАЦІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ У II-I ТИС. ДО Н.Е.

Близький схід. Джерельна база. Природнокліматичні умови. Етногенез і ментальність населення. Міста – держави. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Релігія та культура. Фінікія Сирія та Палестина в I тис. Заселення Палестини євреями. Держава Давида і Соломона. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Староєврейське суспільство після загибелі Ізраїльсько-Іудейського царства. Пророки, реформи Іосії. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Захоплення Бл. Сходу іноземцями.

Основні джерела, археологічне дослідження Анатолії. Природнокліматичні умови, населення стародавньої Анатолії. Господарство й побут хеттів. Внутрішня й зовнішня політика Хеттської держави. Культура хеттів. Загибель Хеттської держави.

Іран. Джерельна база. Природнокліматичні умови. Етногенез і ментальність населення. Еламська цивілізація (IV тис. – VII ст.). Мідійська доба (VIII – VI ст.). Ахеменідський період (VI ст. – 330 г. до н.е.). Господарство, побут і суспільство в ахеменідському Ірані. Культура та релігія (писемність, освіта, наукові знання, література, міфологія, архітектура, мистецтво).

ТЕМА 6. ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ДЕРЖАВИ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ.

Джерела та історіографія. Природа. Клімат. Населення. Протоіндійська цивілізація. Хараппа. Мохенджо-Даро. Соціальна структура суспільства. Проникнення аріїв. Держава Мауріїв. Писемність. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Соціальна структура суспільства. Економічні відносини. Організація верховної влади. Соціально – економічний розвиток.

Зовнішня політика. Внутрішня політика. Правління Ашоки Великого. Станово-кастова система. Сімя та община. Система державного управління. Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Розвиток культури стародавнього Єгипту (релігія, міфологія, мистецтво, архітектура, освіта, наукові знання).

ТЕМА 7. ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ДЕРЖАВИ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ.

Джерела та історіографія. Природа. Клімат. Населення. Писемність. Господарство та побут населення (землеробство, ремесла, зброя і військово спорядження, міста, одяг і прикраси, їжа та напої). Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Економічні відносини. Організація верховної влади. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Епоха Шан (Інь). Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Економічні відносини. Організація верховної влади. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Східне Чжоу (770 – 249) – *період Ле го (“безліч царств”) VIII – VI ст., Чжань го (“воюючих царств”) V – III ст.* Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Економічні відносини. Організація верховної влади. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Династія Цінь (221 – 207). Соціально – економічний розвиток та державній устрій. Династія Хань (Старша 206 – 9 р. н.е.; Молодша 25 – 220) Соціальна структура суспільства. Соціально – економічний розвиток. Економічні відносини. Організація верховної влади. Зовнішня політика. Внутрішня політика.

Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.

ТЕМА 8. ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ. ІСТОРІЯ ГРЕЦІЇ КРИТО-МІКЕНСЬКОГО ПЕРІОДУ XXX – XI СТ. ДО Н.Е.

Актуальність вивчення стародавньої Греції та Риму. Особливості античної цивілізації. Хронологічні та географічні межі. Періодизація. Джерела та історіографія.

ІСТОРІЯ ГРЕЦІЇ КРИТО-МІКЕНСЬКОГО ПЕРІОДУ XXX – XI СТ. ДО Н.Е. ТА ГОМЕРІВСЬКОЇ ДОБИ XI – IX СТ. ДО Н.Е.

Хронологія:

- Ранньомінойський період (XXX – XXIII до н.е.).
- Ранньоелладський період (XXX – XXI до н.е.).
- Середньомінойський період (XXII – XVIII до н.е.).
- Середньоелладський період (XX – XVII до н.е.).
- Пізньомінойський період (XVII – XII до н.е.).
- Пізньоелладський період (XVI-XII до н.е.).
- Гомерівська доба /“Темні віки”/ (XI-IX ст. до н.е.).

Панування докласових родових відносин за ранньомінойської доби (XXX-XXIII ст.ст.).

Розпад родових відносин й соціальна стратифікація критського суспільства та поява перших державних утворень в середньомінойський період (XXII-XVIII ст.ст.). Пізньомінойська доба (середина XVIII-XII ст.ст.): об'єднання Криту, розквіт критської державності і культури, створення критської морської держави, завоювання Криту ахейцями та занепад Криту.

Ранньоелладський період (XXX-XXI ст.ст.): панування первісних відносин, поява перших крупних поселень, догрецьке населення. Середньоелладська доба (XX-XVII ст.ст.): розселення греків ахейців в південній частині Балканського півострову, розклад родоплеменних відносин, формування елементів соціальної стратифікації ахейського суспільства. Пізньоелладський період (XVI-XII ст.ст.): ранньокласові суспільства і перші державні утворення ахейських греків, поява писемності, розквіт мікенської цивілізації та її занепад.

ТЕМА 9. Гомерівська доба XI – IX ст. до н.е.

Доба “Темних віків” XI – кін. IX ст.ст. Племенні переміщення в південній частині Балканського півострову, зруйнування мікенських держав та реанімація родоплеменних відносин в гомерівську (передполісну) добу (XI-IXст.). Формування перших елементів полісного устрою.

ТЕМА 10. ІСТОРІЯ ГРЕЦІЇ ГРЕЦІЯ В ПЕРІОД АРХАЇКИ VIII – VI СТ. ДО Н.Е.

Основні проблемні питання епохи:

- Виникнення та становлення полісної системи.
- Виникнення законодавства.
- Встановлення тиранічних режимів.
- Велика грецька колонізація.

Передумови, причини та наслідки формування суспільства та держави у формі полісів в архаїчний період (VIII-VI ст. до н.е.). «Старші тиранії». Становлення полісної системи. Характеристика основних типів полісів. Північний Пелопоннес у VIII - VI ст. Південний Пелопоннес в архаїчний період. Спартанська держава. Соціально-економічний устрій. Воєнна організація та система виховання. Формування полісного устрою в Атиці. Утворення афінського аристократичного полісу. Соціально-економічний устрій. Законодавство Драконта. Реформи Солона й формування основ афінської демократії. Тиранія Пісістратидів. Законодавство Клісфена та організація полісної демократії. Причини та наслідки Великої грецької колонізації. Основні напрямки колонізації. Головні апоїкії.

Кредит 5. Греція у періоді Класики та еллінізму

ТЕМА 11. ГРЕЦІЯ В ПЕРІОД КЛАСИКИ V – IV СТ. ДО Н.Е.

Грецьке суспільство. Греко-перські війни. Причини, основні етапи та події, наслідки.

Розквіт полісного устрою. Перший Афінський морський союз. Розквіт афінської демократії. Епоха Перикла. Реформи Ефіальта та боротьба партій в Афінах. Культура Греції в класичну добу. Пелопоннеська війна. Причини, основні етапи та події, наслідки. Криза грецьких полісів IV ст. до н.е. Піднесення Македонії. Виникнення та становлення Македонської держави. Розвиток Македонії за часів правління Філіпа II. Встановлення македонської гегемонії в Греції. Прихід до влади Олександра.

ТЕМА 12. ГРЕЦІЯ В ПЕРІОД ЕЛЛІНІЗМУ III – I СТ. ДО Н.Е.

Східні походи Олександра Македонського. Війни диадохів. Утворення елліністичних держав (30-ті рр. IV ст. – 80-ті рр. III ст. до н.е.). Сутність Еллінізму. Елліністичні суспільства та держави (80-ті рр. III ст. до н.е. – середина II ст. до н.е.). Елліністичний Єгипет: територія, економіка, соціально-класові відносини, державне управління, зовнішня політика.

Держава Селевкідів: територія, організація держави, розвиток полісів, соціально-економічні відносини, політична історія. Балканська та Велика Греція в добу Еллінізму: Пергам, Понт та Північне Причорномор'я в елліністичний період.

Криза елліністичної системи та завоювання елліністичних держав Римом на Заході та Парфією на Сході. Культура Стародавньої Греції – від Архаїки до Еллінізму VIII – кін. I ст. до н.е. Особливості формування давньогрецької культури. Релігія, міфологія, громадські свята. Освіта та виховання. Театр та література. Філософія. Розвиток наукових знань. Архітектура та образотворче мистецтво. Еллінізм як культурний феномен.

Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.

ТЕМА 13. РИМ ЗА ЧАСІВ ЦАРСЬКОЇ ДОБИ VIII – VI СТ. ДО Н.Е.

Природно-кліматичні умови Апеннінського півострову. Географічні особливості. Найдавніше населення Апеннінського півострову. Археологічні пам'ятки на території Апеннінського півострову. Колонізація Італії та Сицилії греками VIII – VI ст. до н.е. Розвиток Великої Греції. Етрусська проблема. Цивілізація етрусків. Соціально-економічний та політичний устрій етрусських міст. Культура та релігія етрусків. Поява італіків на Апеннінському півострові. Виникнення міста Рима. Легендарна та реальна історія виникнення Риму. Виникнення римської общини. Родова структура. Соціально-економічний та політичний устрій царського Риму. Ремесло та торгівля. Виникнення грошового обігу. Правління перших римських царів. Реформи Сервія Тулія. Соціально-економічний розвиток Риму наприкінці періоду царів. Римська культура та релігія часів царів.

ТЕМА 14. РИМ ЗА ЧАСІВ РЕСПУБЛІКИ VI СТ. ДО Н.Е. – I СТ. ДО Н.Е.

Рим доби Ранньої Республіки V – III ст. до н.е. Римська патриціанська республіка. Боротьба плебеїв з патриціями. Основні закони, які гарантували права плебеїв. Особливості суспільно-економічного устрою Римської республіки в V – III ст. до н.е. Соціальна боротьба в Римській республіці в V – III ст. до н.е. Державний лад ранньої Римської республіки. Боротьба Риму з етрусками. Кельтська навала. Самнітські війни. Завоювання Південної Італії. Римсько-італьська конфедерація: особливості, системи управління та соціально-економічного розвитку. Перша Пунічна війна. Причини та наслідки. Карфаген та Рим по закінченні першої Пунічної війни. Друга Пунічна війна. Причини та наслідки.

Соціально-економічні відносини в Римській республіці в II ст. до н.е. Діяльність та реформи братів

Гракхів. Рим доби Пізньої Республіки II – кін. I ст. до н.е. Особливості суспільно-економічного устрою Римської республіки в II ст. до н.е. Завоювання Греції та Македонії. Третя Пунічна війна. Війни в Іспанії. Соціальна боротьба в Римській республіці в 30 – 20 рр. II ст. до н.е. Югуртинська війна. Військові реформи Гая Марія. Вторгнення кимврів та тевтонів. Друге повстання рабів на о.Сицилія. Боротьба оптиматів та популярів. Союзницька війна в Італії. Громадянські війни в Римській республіці у 80-х до н.е. Міжнародне становище Римської республіки. Диктатура Луція Сулли. Криза республіки в I до н.е. Повстання Спартака. Соціально-політична боротьба в Римі в 60-х рр. I ст. до н.е. Завоювання римлянами Східного Середземномор'я. Загострення політичної боротьби в Римі у другій половині 60-х I ст. до н.е. Змова Катиліни. Перший тріумвірат. Міжнародні відносини в 50-х рр. I ст. до н.е. Громадянські війни 40-х рр. I ст. Диктатура Юлія Цезаря. Падіння республіки. Громадянські війни. Культура та релігія Риму за часів Республіки.

Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії

ТЕМА 15. РИМ ЗА ЧАСІВ ПРИНЦИПАТУ I СТ. ДО Н.Е. – III СТ.

Принципат I – III ст. Прихід до влади Октавіана. Правління Октавіана Августа. Виникнення системи принципату. Подолання кризи початку I ст. Принципат Тиберія. Правління Калігули. Спроба реставрації республіки. Принципат Клавдія. Правління Нерона та падіння династії Юліїв – Клавдіїв. Політична криза і громадянська війна в імперії наприкінці 60-х рр. I ст. от Н.Е. Відновлення єдності імперії. Правління Віспасіана. Принципат Тита Флавія. Правління Доміціана. Останній спалах римської агресії. Принципат Траяна. Перехід уряду імперії до політики оборони. Правління Адріана. «Золота доба» Римської імперії. Зростання внутрішніх та зовнішніх суперечностей. Принципат Марка Аврелія. Загострення соціально-економічної ситуації наприкінці II ст. Соціально-економічне та політичне становище Римської імперії у першій половині III ст. Правління династії Северів. Політична криза у Римській імперії серед. – другої половини III ст. Доба «солдатських» імператорів. Культура та релігія Риму за часів Ранньої імперії.

ТЕМА 16. РИМ ЗА ЧАСІВ ДОМІНАТУ III – V СТ.

Економічна криза III ст. в Римській державі. Внутрішня політика римських імператорів у другій половині III ст.. Загострення політичної кризи. Народні рухи в Римській імперії III ст. Правління Діоклетіана. Виникнення системи домінанту. Правління імператора Костянтина. Медіоланський едикт. Нікейський собор. Перемога християнства. Становлення християнської релігії та церкви. Правління імператора Юліана. Язичницька реакція. Соціально-економічне становище імперії в IV – I половині V ст.. Політична криза другої половини IV ст.. Правління імператора Феодосія I. Боротьба Риму з варварськими племенами. Вторгнення та розселення варварів на території імперії. Варваризація пізньої Римської імперії та її розпад. Культура та релігія Риму за часів Пізньої імперії.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин ДФН				Кількість годин ЗФН			
	Усього о	у тому числі			усього о	у тому числі		
		Л	с	с.р.		Л	С	с.р.
1	2	3	4	5				
I семестр								
Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.								
Тема 1. Предмет, структура та задачі курсу історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	15	2	2	11	15	1		14
Тема 2. Народи Родючої дуги в IX – I пол. III тис. до н.е. Месопотамія в III тис. до н.е.	15	2	4	9	15	1		14
Разом:	30	4	6	20	30	2	0	28
Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.								
Тема 3. Месопотамія в II – I тис. до н.е.	15	2	2	11	15	1	1	13
Тема 4. Єгипет в III - I тис. до н.е.	15	2	4	9	15	1	1	13
Разом:	30	4	6	20	30	2	2	26
Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.								
Тема 5. Близький Схід, Мала Азія та Іран у III – I тис. до н.е.	10	2	4	6	10	2		8
Тема 6. Цивілізація та держави Стародавньої Індії.	10		2	6	10	1		9
Тема 7. Цивілізація та держави Стародавнього Китаю.	10		2	8	10	1		9
Разом:	30	2	8	20	30	4	0	26
Усього годин за I семестр:	90	10	20	60	90	8	2	80
II семестр								
Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.								
Тема 8. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Особливості античної цивілізації.	10	2	2	6	10	1		9
Тема 9. Історія Греції Крито-мікенського періоду XXX – XI ст. до н.е.	10	2	2	6	10	1		9
Тема 10. Гомерівська доба XI – IX ст. до н.е. Греція в період Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	10	2	2	6	10	1		9
Разом:	30	6	6	18	30	3		27
Кредит 5. Греція у періоді Класики та еллінізму								
Тема 11. Греція в період Класики V – IV ст. до н.е.	15	2	4	9	15	2	1	12
Тема 12. Греція в період еллінізму III – I ст. до н.е.	15	2	2	11	15	1	1	13
Разом:	30	4	6	20	30	3	2	25
Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.								
Тема 13. Рим за часів царської доби VIII – VI ст. до н.е.	15	2	2	11	15	1		14
Тема 14. Рим за часів республіки VI – I ст. до н.е.	15	2	4	9	15	1		14
Разом:	30	4	6	20	30	2		28
Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії								
Тема 15. Рим за часів принципату I ст. до н.е. – III ст.	15	2	2	11	15	1		14
Тема 16. Рим за часів домініату III – V ст.	15	2	2	11	15	1		14
Разом:	30	4	4	22	30	2		28
Усього годин за II семестр:	120	18	22	80	120	10	2	108
Усього годин за навчальний рік	210	28	42	140	210	18	4	188

5. Теми лекційних занять

ДФН

№ /п	Назва теми	Кількість Годин ДФН
	Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.	
1	Тема 1. Предмет, структура та задачі курсу історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	2
2	Тема 2. Народи Родючої дуги в IX – I пол. III тис. до н.е. Месопотамія в III тис. до н.е.	2
	Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.	
3	Тема 3. Месопотамія в II – I тис. до н.е.	2
4	Тема 4. Єгипет в III - I тис. до н.е.	2
	Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.	
5	Тема 5. Близький Схід, Мала Азія та Іран у III – I тис. до н.е.	2
6	Тема 6. Цивілізація та держави Стародавньої Індії.	
7	Тема 7. Цивілізація та держави Стародавнього Китаю.	
	Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.	
8	Тема 8. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Особливості античної цивілізації.	2
9	Тема 9. Історія Греції Крито-мікенського періоду XXX – XI ст. до н.е.	2
10	Тема 10. Гомерівська доба XI – IX ст. до н.е. Греція в період Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	2
	Кредит 5. Греція у періоди Класики та еллінізму	
11	Тема 11. Греція в період Класики V – IV ст. до н.е.	2
12	Тема 12. Греція в період еллінізму III – I ст. до н.е.	2
	Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.	
13	Тема 13. Рим за часів царської доби VIII – VI ст. до н.е.	2
14	Тема 14. Рим за часів республіки VI – I ст. до н.е.	2
	Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії	
15	Тема 15. Рим за часів принципату I ст. до н.е. – III ст.	2
16	Тема 16. Рим за часів доміанату III – V ст.	2
	Разом:	28

ЗФН

№ /п	Назва теми	Кількість Годин ЗФН
	Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.	
1	Тема 1. Предмет, структура та задачі курсу історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	2
2	Тема 2. Народи Родючої дуги в IX – I пол. III тис. до н.е. Месопотамія в III тис. до н.е.	
	Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.	
3	Тема 3. Месопотамія в II – I тис. до н.е.	2
4	Тема 4. Єгипет в III - I тис. до н.е.	
	Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.	
5	Тема 5. Близький Схід, Мала Азія та Іран у III – I тис. до н.е.	2
6	Тема 6. Цивілізація та держави Стародавньої Індії.	2
7	Тема 7. Цивілізація та держави Стародавнього Китаю.	
	Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.	
8	Тема 8. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Особливості античної цивілізації.	1
9	Тема 9. Історія Греції Крито-мікенського періоду XXX – XI ст. до н.е.	1
10	Тема 10. Гомерівська доба XI – IX ст. до н.е. Греція в період Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	1
	Кредит 5. Греція у періоди Класики та еллінізму	
11	Тема 11. Греція в період Класики V – IV ст. до н.е.	2
12	Тема 12. Греція в період еллінізму III – I ст. до н.е.	1
	Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.	

13	Тема 13. Рим за часів царської доби VIII – VI ст. до н.е.	1
14	Тема 14. Рим за часів республіки VI – I ст. до н.е.	1
Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії		
15	Тема 15. Рим за часів принципату I ст. до н.е. – III ст.	1
16	Тема 16. Рим за часів доміану III – V ст.	1
Разом:		18

**6. Теми семінарських занять
ДФН**

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин ДФН
Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.		
1	Предмет, структура та задачі курсу Історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	2
2	Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е. Месопотамія в I пол. III тис. до н.е.	4
Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.		
3	Держави Месопотамії в III – II тис. до н.е.	2
4	Єгипет Раннього та Давнього царств	4
Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.		
5	Народи та держави Близького Сходу, Малої Азії та Ірану в III – I тис. до н.е.	4
6	Стародавня Індія	2
7	Стародавній Китай	2
Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.		
8	Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму	2
9	Крито-мікенська цивілізація XXX – XI ст. до н.е.	2
10	Гомерівський період XI – IX ст. до н.е. Епоха Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	2
Кредит 5. Греція у періоди Класики та еллінізму		
11	Епоха Класики V – IV ст. до н.е.	4
12	Епоха Еллінізму III – I ст. до н.е.	2
Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.		
13	Царська доба VIII – VI ст. до н.е.	2
14	Епоха Республіки VI – I ст. до н.е.	4
Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії		
15	Рання імперія I ст. до н.е. – сер. III ст.	2
16	Пізня імперія сер. III – V ст.	2
Разом:		42

ЗФН

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин ЗФН
Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.		
1	Предмет, структура та задачі курсу Історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	
2	Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е. Месопотамія в I пол. III тис. до н.е.	
Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.		
3	Держави Месопотамії в III – II тис. до н.е.	2
4	Єгипет Раннього та Давнього царств	
Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.		
5	Народи та держави Близького Сходу, Малої Азії та Ірану в III – I тис. до н.е.	
6	Стародавня Індія	
7	Стародавній Китай	
Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.		
8	Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму	
9	Крито-мікенська цивілізація XXX – XI ст. до н.е.	
10	Гомерівський період XI – IX ст. до н.е. Епоха Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	
Кредит 5. Греція у періоди Класики та еллінізму		

11	Епоха Класики V – IV ст. до н.е.	2
12	Епоха Еллінізму III – I ст. до н.е.	
	Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.	
13	Царська доба VIII – VI ст. до н.е.	
14	Епоха Республіки VI – I ст. до н.е.	
	Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії	
15	Рання імперія I ст. до н.е. – сер. III ст.	
16	Пізня імперія сер. III – V ст.	
	Разом:	4

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин ДФН	Кількість годин ЗФН
	Кредит 1. Предмет, джерела, хронологія та періодизація історії стародавнього Сходу. Родюча дуга в IX – I пол. III тис. до н.е.		
1	Предмет, структура та задачі курсу історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	11	14
2	Народи Родючої дуги в IX – I пол. III тис. до н.е. Месопотамія в III тис. до н.е.	9	14
	Кредит 2. Цивілізації Месопотамії та Єгипту.		
3	Месопотамія в II – I тис. до н.е.	11	13
4	Єгипет в III - I тис. до н.е.	9	13
	Кредит 3. Цивілізації Малої Азії, Близького Сходу, Ірану, Індії та Китаю.		
5	Близький Схід, Мала Азія та Іран у III – I тис. до н.е.	6	8
6	Цивілізація та держави Стародавньої Індії.	6	9
7	Цивілізація та держави Стародавнього Китаю.	8	9
	Кредит 4. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму. Крито-мікенська доба. Греція в Гомерівську добу та період Архаїки.		
8	Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму	6	9
9	Історія Греції Крито-мікенського періоду XXX – XI ст. до н.е.	6	9
10	Гомерівська доба XI – IX ст. до н.е. Греція в період Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	6	9
	Кредит 5. Греція у періоди Класики та еллінізму		
11	Греція в період Класики V – IV ст. до н.е.	9	12
12	Греція в період еллінізму III – I ст. до н.е.	11	13
	Кредит 6. Стародавній Рим у царську добу та період Республіки.		
13	Вступ до вивчення історії Стародавнього Риму	11	14
14	Рим за часів царської доби VIII – VI ст. до н.е.	9	14
	Кредит 7. Стародавній Рим у добу Імперії		
15	Рим за часів республіки VI – I ст. до н.е.	11	14
16	Рим за часів принципату I ст. до н.е. – III ст. Рим за часів доміанату III – V ст.	11	14
	Разом:	140	188

8. Перелік тем рефератів, есе, індивідуальних навчально-дослідних завдань

Історія первісності

1. Джерела з історії первісного суспільства.
2. Історіографія історії первісного суспільства.
3. Загальні питання та проблеми антропосоціогенезу.
4. Реконструкція процесу антропогенезу.
5. Реконструкція процесу соціогенезу.
6. Виникнення мислення та мови.
7. Витоки ідеологічних уявлень.
8. Господарство та побут архантропів.
9. Господарство та побут палеоантропів.
10. Наукові концепції появи неоантропів та завершення процесу антропогенезу.

11. Морфологічні варіанти неолітизму та виникнення рас.
12. Господарство та побут людини доби ранньолітичної общини.
13. Соціально-економічні та шлюбні відносини доби ранньолітичної общини.
14. Структура, організація влади й управління доби літичної общини.
15. Господарство та побут людини доби пізньолітичної общини.
16. Соціально-економічні та шлюбні відносини доби пізньолітичної общини.
17. Духовна культура людства доби літичної общини.
18. Виникнення основних центрів відтворюючих форм економіки.
19. Розвиток відтворюючого господарства.
20. Становлення металургійного виробництва.
21. Соціально-економічний розвиток доби поліогенезу.
22. Виникнення додаткового продукту і приватної власності.
23. Зародження різних форм експлуатації та їх історичне значення.
24. Виникнення нових форм потестарної влади.
25. Процес становлення держави (основні теорії).

Історія Стародавнього Сходу

1. Загальна ситуація в Стародавньому світі.
2. Країні Родючої дуги в IX – VII тис. до н.е.
3. Єрихон в IX—VII тис. Структура міста. Населення. Культ предків. Храми. Ремесло.
4. Країні Родючої дуги в VI – IV тис. до н.е.
5. Країні Родючої дуги в III тис. Укрупнення техногенних спільнот. Виникнення писемності.
6. Міграції напр. III тис. до н.е. Фінікія. Північна Сирія – Ебла і Угаріт. Населення Месопотамії.
7. Мала Азія та Закавказзя в IV – III тис. до н.е.
8. Ранні деспотії в Месопотамії.
9. Правління Саргона та його нащадків.
10. Шумеро-Аккадське царство при III династії Ура. Закони Ур-Намму. Причини послаблення та занепаду Шумеро-Аккадського царства.
11. Суспільний розвиток та політичне становище Месопотамії в II тис. до н.е.
12. Піднесення Вавилону в XIX - XVIII ст. до н.е. при I Вавилонській династії.
13. Закони Хаммурапі. Загальна характеристика.
14. Соціально – економічні відносини за законами Хаммурапі.
15. Сімейно – шлюбні відносини за законами Хаммурапі.
16. Кримінальне право за законами Хаммурапі.
17. Періодизація історичного розвитку Стародавнього Єгипту. Загальна характеристика.
18. Єгипетська держава в епоху Раннього та Стародавнього царств (економічний розвиток, соціальні відносини, воєнна політика).
19. Єгипетська держава в епоху Середнього царства (економічний розвиток, соціальні відносини, воєнна політика).
20. Відродження Єгипту в епоху Нового царства. Організація державного управління.
21. Воєнна політика єгипетських фараонів (Яхмоса I, Тутмоса II і Рамсеса II).
22. Внутрішня політика фараонів Нового царства.
23. Єгипет в епоху правління Аменхотепа IV (Ехнатона) . Реформи Ехнатона і їх наслідки.
24. Культура Стародавнього Єгипту (писемність, архітектура, мистецтво).
25. Релігія та міфологія Ст. Єгипту.
26. Ассирійська держава: періодизація, воєнно-політичний устрій та господарча діяльність населення.
27. Культурний розвиток Вавилону (релігія, ідеологія, міфологія, писемність, мистецтво, побут. Звичаї та традиції).
28. Культурний розвиток Ассирії (релігія, ідеологія, міфологія, писемність, мистецтво, побут. Звичаї та традиції).
29. Посилення Перської держави в часи правління царів династії Ахеменидів.
30. Створення “світової” Перської держави
31. Утворення перших цивілізацій в Індії. Економічний розвиток, соціальна структура, державний устрій.
32. Утворення загальноіндійської держави (імперії Мауріїв).
33. Внутрішня політика Ашоки.
34. Формування нової ідеології – буддизму.
35. Культура Стародавньої Індії, (релігія, писемність, мистецтво, архітектура).
36. Китай в часи правління династії Цинь.

37. Реформи Шан-Яна.
38. Китай в часи династії Хань.
39. Реформи Ван Мана і їх наслідки.

Історія Стародавньої Греції та Риму

1. Періодизація історії Стародавньої Греції.
2. Джерела з історії Стародавньої Греції.
3. Історіографія історії Стародавньої Греції.
4. Ранньокласове суспільство та держава Криту.
5. Ранньокласові суспільства та держави Ахейської Греції.
6. Гомерівська доба.
7. Архаїчна Греція: формування суспільства та держави у формі полісів.
8. Велика грецька колонізація.
9. Пелопоннес в архаїчну добу.
10. Формування полісного устрою в Аттиці в архаїчний період.
11. Греко-перські війни.
12. Соціально-економічний устрій Греції у V - IV ст. до н.е.
13. Розквіт афінської демократії у V - IV ст. до н.е.
14. Пелопоннеська війна.
15. Криза грецького полісу IV ст. до н.е.
16. Піднесення Македонії та встановлення її гегемонії в Греції.
17. Східний похід Олександра Македонського.
18. Держава Олександра Македонського.
19. Сутність еллінізму. Утворення елліністичних держав.
20. Елліністичний Єгипет.
21. Держава Селевкідів.
22. Балканська та Велика Греція доби еллінізму.
23. Пергам, Понт та Північне Причорномор'я в елліністичний період.
24. Особливості формування давньогрецької культури.
25. Релігія, міфологія, громадські свята в Стародавній Греції.
26. Освіта та виховання в Стародавній Греції.
27. Розвиток наукових знань в Стародавній Греції.
28. Давньогрецький театр. Розвиток літератури.
29. Давньогрецька філософія.
30. Розвиток мистецтва в Стародавній Греції.
31. Періодизація давньоримської історії.
32. Джерела з історії Стародавнього Риму.
33. Історіографія історії Стародавнього Риму.
34. Природа та найдавніше населення Апеннінського півострову.
35. Етруська проблема.
36. Виникнення міста Рима.
37. Соціальний устрій в Римі за "царської" доби.
38. Реформи Сервія Тулія.
39. Рання Римська патриціанська республіка. Боротьба плебеїв з патриціями.
40. Державний лад ранньої Римської республіки.
41. Завоювання Римом Італії.
42. Римсько-італійська конфедерація: особливості управління та соціально-економічного розвитку.
43. Розвиток Карфагенської держави до військового зіткнення з Римом. Перша Пунічна війна.
44. Карфаген та Рим по закінченні першої Пунічної війни.
45. Друга Пунічна війна та її наслідки.
46. Експансія римлян у Східному Середземномор'ї наприкінці III - в першій половині II ст. до н.е. Завоювання Греції та Македонії.
47. Третя Пунічна війна. Війни в Іспанії. Перетворення Римської республіки в наймогутнішу середземноморську державу.
48. Криза системи елліністичних держав та масові повстання рабів. Поневолення населення в країнах Середземномор'я у II ст. до н.е.
49. Соціальна боротьба в Римській республіці в 30-20 рр. II ст. до н.е. та політична діяльність братів Гракхів.
50. Югуртинська війна і військові реформи Гая Марія.

51. Вторгнення - кимврів та тевтонів в країни Середземномор'я. Друге повстання рабів на о. Сицилія.
52. Соціально-політична боротьба в Римі на межі II-I ст. Оптимати та популяри. Союзницька війна в Італії.
53. Громадянські війни в Римській республіці у 80-ті рр. I ст. до н.е. Диктатура Луція Корнелія Сули. Повстання Спартака.
54. Соціально-політична боротьба в Римі у 60-х рр. I ст. до н.е. Завоювання римлянами Східного Середземномор'я. Змова Катиліни.
55. Перший тріумвірат та міжнародні відносини в 50-х рр. I ст. до н.е.
56. Громадянські війни 40-х рр. I ст. до н.е. Диктатура Юлія Цезаря.
57. Громадянські війни кінця 40-х - 30-х рр. I ст. до н.е. Падіння республіки.
58. Правління Октавіана Августа. Виникнення системи принципату.
59. Подолання кризи початку I ст. н.е. Принципат Тиберія. Спроба реставрації республіки і правління Калігули.
60. Принципат Клавдія. Зміцнення бюрократичного апарату. Правління Нерона та падіння династії Юліїв - Клавдіїв.
61. Політична криза і громадянська війна в імперії наприкінці 60-х рр. I ст. н.е.
62. Відновлення єдності імперії та правління Віспасіана. Принципат Тита Флавія.
63. Правління Доміціана. Конфлікт між принцепсом та сенатом.
64. Останній спалах римської агресії. Принципат Траяна.
65. Правління Адріана. Перехід уряду імперії до політики оборони. "Золота доба" Римської імперії.
66. Принципат Марка Аврелія.
67. Загострення соціально-економічної ситуації в Римській державі наприкінці II ст. Економічна криза III ст. н.е. в Римській імперії.
68. Внутрішня політика римських імператорів в першій половині III ст. н.е. Загострення політичної кризи.
69. Правління Діоклетіана й виникнення системи домініату.
70. Перемога християнства за правління Костянтина та спроба язичницької реакції.
71. Економічне становище Римської імперії в IV - першій половині V ст. н.е.
72. Політична криза другої половини IV ст. н.е. і вторгнення варварів.
73. Розпад Римської імперії.
74. Культура Стародавнього Риму за часів республіки.
75. Розвиток культури Римської імперії в період принципату та домініату.

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік, іспит) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Примітка. Шкала оцінювання репрезентована в 30-ти, 20-ти та 15-ти бальній системах в залежності від максимальної суми балів за відповідь на семінарському занятті в кожному кредиті.

Відмінно 30-25/20-17/15-13 балів - Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.

Дуже добре 24-19/16-13/12-10 балів - Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна

Добре 18-13/12-9/9-7 балів - Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок

Задовільно 12-7/8-5/6-4 балів - Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих

Незадовільно 6-1/4-1/3-1 балів - Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

Види самостійної роботи:

Творче завдання (ТВ) (хронологічні та синхронізовані таблиці, словники термінів, контурні карти) – **1-10 балів**

Індивідуальне завдання (Інд) (розкриття додаткових проблемних питань у письмовому вигляді) – **1-10 балів**

Реферат (Р) (письмова наукова робота) – **1-10 балів**

Контрольна робота (КР) (розкриття основних питань за кредитом у письмовому вигляді) – **1-10 балів**

Мультимедійна презентація – **1-10 балів**

Критерії оцінювання самостійної роботи:

- повнота розкриття питання завдання с/р;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність викладення матеріалу с/р;
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння та формулювати висновки;
- акуратність оформлення самостійної роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою (історичних карт, таблиць, схем тощо).

10-9 балів - робота студентом виконана в повному обсязі, високий понятійний рівень; глибина, широта, повнота питання, що висвітлюється; осмисленість і усвідомленість затверджених положень теми, яка розкривається студентом; логічність та послідовність під час відповіді; доведення та аналіз теорій, концепцій, вчень, які вивчалися; самостійність мислення; впевненість в правоті своїх суджень; вміння виділяти головне; вміння встановлювати між предметні та внутрішньопредметні зв'язки; вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми; стилістично грамотна мова, робота виконана майже на 90-100% від загального обсягу

8-7 балів – робота студентом виконана в повному обсязі, високий понятійний рівень; глибина, широта, повнота питання, що висвітлюється;

осмисленість і усвідомленість затверджених положень теми, яка розкривається студентом; логічність та послідовність під час відповіді; доведення та аналіз теорій, концепцій, вчень, які вивчалися; самостійність мислення; впевненість в правоті своїх суджень; вміння виділяти головне; вміння встановлювати між предметні та внутрішньопредметні зв'язки; вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми; стилістично грамотна мова, допускаються незначні помилки, робота виконана майже на 80-89% від загального обсягу.

6-5 балів - робота студентом виконана не в повному обсязі, але доведено та проаналізовано теорії, концепції, вчення, які вивчалися; самостійність мислення; впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, обсяг виконаних завдань становить від 50% до 59% від загального обсягу.

4-3 балів - робота студентом виконана не в повному обсязі, не описані явища, не виявлено розуміння основних положень завдання. Тема не розкрита, актуальність не доведена, не виділені головні завдання; не зроблені висновки, не показана перспектива розвитку ідеї або проблеми; стилістично неграмотна мова.

2-1 балів - студент не описує явища, не виявляє знання і розуміння основних положень завдання. Тема не розкрита, актуальність не доведена, не виділені головні завдання; не зроблені висновки, не показана перспектива розвитку ідеї або проблеми; стилістично неграмотна мова.

Кількість балів у кінці семестру повинна складати: I семестр від 150 до 300 балів (за 3 кредити); II семестр від 200 до 400 (за 4 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 7 кредитів. (I сем. – 3; II – 4)

Контроль самостійної роботи студентів здійснюється як під час аудиторних занять (на семінарах заняттях), так і у позааудиторний час, визначений викладачем. Контроль самостійної роботи передбачає:

- визначення ступеня засвоєння матеріалу;
- визначення якості виконання індивідуальних і творчих колективних завдань;
- відвідування консультацій викладача;
- своєчасне виконання і здача поточних завдань;
- оцінку знань, здобутих у результаті самостійної навчальної роботи.

Розподіл балів, які студенти отримують за 3 кредити (I семестр)

Кредит та тема	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит
Семестр I			
Кредит № 1			
Тема 1. Предмет, структура та задачі курсу історія Стародавнього Сходу. Джерела, хронологія та періодизація.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 1 . ▪ Інд. завдання ▪ Контурна карта 	20 10 10	100
Тема 2. Народи Родючої дуги в IX – I ол.. III тис. до н.е. Месопотамія в III тис. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 2,3 ▪ Словник термінів ▪ Творче завдання 	20/20 10 10	
Кредит № 2			
Тема 3. Месопотамія в II – I тис. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 4 ▪ Контурна карта ▪ Інд. завдання 	20 10 10	100
Тема 4. Єгипет в III - I тис. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 5,6 ▪ Хронологічна таблиця ▪ Контрольна роб. 1 	20/20 10 10	
Кредит № 3			
Тема 5. Близький Схід, Мала Азія та Іран у III – I тис. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 7 ▪ Семінар 8 ▪ Творче завдання 	15 15 10	100
Тема 6. Цивілізація та держави Стародавньої Індії.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 9 ▪ Реферат 	15 10	
Тема 7. Цивілізація та держави Стародавнього Китаю.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 10 ▪ Контурна карта ▪ Контрольна робота 2 	15 10 10	
Всього за I семестр		300	300
300(загальна кількість набраних балів)÷3(кількість кредитів)=100(підсумковий бал)			

Розподіл балів, які студенти отримують за 4 кредити (II семестр)

Кредит та тема	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит
Семестр II			
Кредит № 4			
Тема 8. Вступ до вивчення історії Стародавньої Греції та Риму та особливості їх цивілізацій.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 1 . ▪ Інд. завдання 	20 10	100
Тема 9. Історія Греції Крито-мікенського періоду XXX – XI ст. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 2 ▪ Творче завдання 	20 10	
Тема 10. Гомерівська доба XI – IX ст. до н.е. Греція в період Архаїки VIII – VI ст. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 3 ▪ Контурна карта ▪ Словник термінів 	20 10 10	
Кредит № 5			
Тема 11. Греція в період Класики V – IV ст. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінари 4,5 ▪ Мультимедійна презентація 	20/20 10	100
Тема 12. Греція в період еллінізму III – I ст. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 6 ▪ Контурна карта ▪ Інд. завдання ▪ Контрольна роб. 1 	20 10 10 10	
Кредит № 6			
Тема 13. Рим за часів царської доби VIII – VI ст. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 7 ▪ Творче завдання ▪ Інд. завдання 	20 10 10	100
Тема 14. Рим за часів республіки VI – I ст. до н.е.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінари 8,9 ▪ Словник термінів 	20/20 10	
Кредит № 7			
Тема 15. Рим за часів принципату I ст. до н.е. – III ст.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 10 ▪ Контурна карта ▪ Хронологічна таблиця 	30 10 10	100
Тема 16. Рим за часів доміану III – V ст.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Семінар 11 ▪ Захист реферату ▪ Контрольна робота 2 	30 10 10	
Всього за II семестр		400	400
400(загальна кількість балів)×0,6(коефіцієнт для іспиту)=240(бали набрані до іспиту) 240÷4(кількість кредитів)=60(поточний контроль) 60+40(максимальна кількість балів за іспит)=100 (підсумковий бал)			

10. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, творчі завдання реферати), презентації результатів досліджень, контрольні роботи, залік, екзамен.

11. Методи навчання

Дисципліна передбачає використання традиційних, активних та інтерактивних методів навчання (дебати, мозковий штурм, лекції з використанням інтерактиву, методи оцінювання і самооцінювання, планування та інші).

поояснювально-ілюстративний метод – студенти отримують знання на лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник в "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, студенти залишаються в рамках репродуктивного (відтворюючого) мислення. Застосовується для передачі великого масиву інформації.

репродуктивний метод – застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність студентів носить алгоритмічний характер, тобто дія виконується на основі інструкцій, приписів, правил в аналогічних, подібних з показаним зразком ситуаціях.

метод проблемного викладу – використовуючи різноманітні джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доказів, порівнюючи точки зору, різні підходи, показує спосіб рішення поставленого завдання. Студенти як би стають свідками й співучасниками наукового пошуку.

частково-пошуковий, або евристичний, метод – організація активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але при цьому поетапно направляється й контролюється педагогом або самими студентами на основі роботи над програмами (у тому числі й комп'ютерними) і навчальними посібниками. Найчастіше застосовується як спосіб активізації мислення, порушення інтересу до пізнання на семінарах і колоквиумах.

дослідницький метод – після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань і короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й вимірювання й виконують інші дії пошукового характеру. Ініціатива, самостійність, творчий пошук проявляються в дослідницькій діяльності найбільше повно.

Широко використовуються методи відео й комп'ютерної комунікації.

Методи: Історико-археологічний пошук, порівняльний, морфологічний аналіз, метод історичної систематизації та типології. Принципи історизму та об'єктивності, комплексний підхід до вивчення археологічних та історичних джерел.

Крім лекційних занять, планується проведення семінарів.

На семінарські заняття винесені найсуттєвіші теми кожного з розділів. При підготовці до семінарських занять студентам рекомендується план заняття та список рекомендованої літератури. До всіх семінарських занять (за бажанням студентів) проводяться групові чи індивідуальні консультації.

Форма підсумкового контролю. Вивчення курсу завершується іспитом. Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями міжнародного життя, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

12. Рекомендована література

БАЗОВА

1. Археологія України. Курс лекцій / Под ред. д.і.н., проф., Л.Л.Залізняка. – К., «Либідь», 2005.
2. Бадак А.Н., Войнич І.Е. Всемирная история. Том 2. Каменный век. – Минск, 2002.
3. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.1. Стародавня Греція: Підручник. / В. О. Балух. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2007. – 656 с.; ілюстр., карти.
4. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т. 2. Стародавній Рим : Підручник. / В. О. Балух. – Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. – 848 с.; ілюстр., карти.
5. Балух В. О., Возний І. П., Коцур В. П. Історичні портрети античності та середньовіччя: Підручник. / В. О. Балух, І. П. Возний, В. П. Коцур. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2007. – 502 с.; ілюстр., карти.
6. Березанська С.С., Гладилін В.М., Гладких М.І. та ін. Давня історія України. Том 1. Первісне суспільство. – К., Наукова думка, 1997.
7. Вишпер Р. Ю. Лекции по истории Греции. Очерки по истории римской империи. Рим и раннее христианство. / Р. Ю. Вишпер. – Ростов-на-Дону, 1995.
8. Грималь П. Цивилизация Древнего Рима : пер. с франц. / П. Грималь. – Екатеринбург, 2008.
9. Ермановская А.Э. Загадки истории. Древний мир. – Харьков: Фолио, 2007.
10. Згурская М.П. Загадки истории. Древний Египет. – Харьков: Фолио, 2007.
11. История древнего Востока / Под ред. Кузищина В.И. – Москва, 2000.
12. История Древнего мира / Под ред. И. М. Дьяконова, В. Д. Нероновой, И. С. Свенцицкой. –3-е изд. – М., 1989. – Т.1–3.

13. История Древней Греции: Учеб. / Ю. В. Андреев, Г. А. Кошеленко, В. И. Кузицин, Л. П. Маринович. / Под ред. В. И. Кузицина. – 2-е изд. – М., 1996.
14. Ковалев С. И. История Рима : курс лекций / С. И. Ковалев. – М., 2006.
15. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Підручник. – 2 видання. К.: Либідь, 2002. – 592 с.
16. Лурье С. Я. История Греции; Курс лекций. / Под ред. Э. Д. Фролова. – СПб., 1993.
17. Моммзен Т. История Рима. / Т. Моммзен. – СПб., 1993.
18. Орлова Т. В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій : навч. посіб. / Т. В. Орлова. – К. : Знання, 2012. – 446 с.
19. Редер Д.Г., Черкасова Е.А. История Древнего мира. – Москва, 1985. - Ч.1-2.
20. Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. – К., 1999.
21. Шаму Ф. Цивилизация Древней Греции. / Ф. Шаму; пер. с. фр. Т. Баженовой. – Екатеринбург: У-Фактория; М.: АСТ МОСКВА; 2009. – 368 с.
22. Шаму Ф. Эллинистическая цивилизация. / Ф. Шаму; пер. с. фр. Н. Шевченко. – Екатеринбург: У-Фактория; М.: АСТ МОСКВА; 2008. – 480 с.
23. Хоуэлл Г. Древний Рим : пер. с англ. / Г. Хоуэлл. – М., 2007.
24. Історія Стародавнього світу (доба первісності): навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.О. Рижева, К.В. Горбенко, В.В. Кузовков – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2018. – 185 с.
25. Історія рідного краю: Миколаївщина: навчальний посібник / М. М. Шитюк (кер. авт. кол.), О.О. Баковецька, Н. М. Буглай, К. В. Горбенко та ін.. – Миколаїв : Іліон, 2015. – 628 с. – С. – 6-62.
26. Історія Стародавнього Сходу: навчально-методичний посібник для студентів вищих закладів освіти / Н.О. Рижева, К. В. Горбенко, В.В. Кузовков В.В. - Миколаїв : Іліон, 2019. – 247 с.

ДОПОМІЖНА

1. Адкинс Л., Адкинс Р. Древний Рим. Энциклопедический справочник / Лесли Адкинс, Рой А. Адкинс. – Москва, Вече, 2008. – 528 с. : ил. – (Библиотека мировой истории).
2. Алексеев В.П. Становление человечества. – Москва, 1984.
3. Античная демократия в свидетельствах современников. – Москва, 1996.
4. Ардзинба В.Г. Ритуалы и мифы древней Анатолии. – Москва, 1982.
5. Артемова О.Ю. Личность и социальные нормы в раннепервобытной общине. – Москва, 1987.
6. Асанов Л.Н. Тайны пещерных людей. – Москва.: Вече, 2006. – 320 с. (Загадки истории).
7. Бадж У. Египетская религия. Египетская магия. – Москва, 1996.
8. Бадж У. Мумия. Материалы археологических исследований египетских гробниц. – Москва, 2001.
9. Бартошек А. Златообильные Микены. / А. Бартошек. – М., 1991.
10. Белявский В.А. Тайны Вавилона. – Москва, 2001.
11. Берве Г. Тираны Греции. / Г. Берве. – Ростов-на-Дону, 1997.
12. Блаватский В. Д. Греческая скульптура. / В. Д. Блаватский. – М., 2008.
13. Бойд. Роберт Т. Курганы. Гробницы. Сокровища. Иллюстрированное введение в библейскую археологию. – Москва, 1991.
14. Бойс М. Зороастрийцы. Верования и обычаи. – Москва, 1993.
15. Бонгард-Левин Г.М. Древнеиндийская цивилизация. Философия, наука, религия. - Москва, 1993.
16. Брэстед Д. История Древнего Египта. В 2 т. – Минск, 2002.
17. Бунятян К.П. Давні населення України. – К., 1999.
18. Васильев Л.С. История Востока. В 2 т. Москва, 1993.
19. Вейнберг И.П. Человек в культуре древнего Ближнего Востока. – Москва, 1986.
20. Велльгаузен Ю. Введение в историю Израиля. - СПб., 1990.
21. Всемирная история. В 24 т. – Минск, 1996.
22. Вулли Л. Забытое царство. – Москва, 1986.
23. Гаспаров М. Л. Занимательная Греция. Рассказы о древнегреческой культуре. / М. Л. Гаспаров. – М., 1995.
24. Гиббон Э. История упадка и разрушения Римской империи. / Э. Гиббон. – СПб., 1997–1998. –Т.1–4 (Серия «Историческая библиотека»).
25. Гиро П. Частная и общественная жизнь греков. / П. Гиро. – СПб., 1995.
26. Гладкий В.Д. Древний мир. Энциклопедический словарь. В 2 т. – Донецк, 1996.
27. Гладкий В.Д. Древний мир. Энциклопедический словарь. – Москва, 2001.

28. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. / Р. Грейвс. – М., 1992.
29. Дандамаев М.А. Политическая история Ахеменидской державы. – Москва, 1985.
30. Дельбрюк Г. История военного искусства в рамках политической истории. / Г. Дельбрюк. – СПб., 1994. – Т.1–2 (Серия «Историческая библиотека»).
31. Джонс А. Х. Гибель античного мира. / А. Х. Джонс. – Ростов-на-Дону, 1997.
32. Древние китайцы в эпоху централизованных империй. – Москва, 1983.
33. Дройзен И. История эллинизма. / И. Дройзен. – СПб., 1997. – Т.1– 3 (Серия «Историческая библиотека»).
34. Дьяконов И.М. Люди города Ура. – Москва, 1990. / Серия «Культура народов Востока. Материалы и исследования. Старовавилонская культура». - Вып. 2.
35. Дьяконов И.М. Пути истории. Москва, 1994.
36. Жак К. Египет великих фараонов. История и легенда. – Москва, 1992.
37. Кашеев В. Й. Эллинистический мир и Рим. Война, мир и дипломатия в 220-146 годах до н.э. / В. Й. Кашеев. – М., 1993.
38. Квеннелл М., Квеннелл Ч. Первобытные люди. Быт, религия, культура – Москва, 2005.
39. История человечества: в 7 томах. / Под редакцией З.Я. Де Лаата. – Москва: Магистр-пресс, 2003. Том 1. Доисторические времена и начала цивилизации.
40. История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропосоциогенеза. – Москва, 1983.
41. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины. – Москва, 1986.
42. История первобытного общества. Эпоха классовообразования. – Москва, 1988.
43. Крамер С. Шумеры. Первая цивилизация на Земле. – Москва 2009.
44. Лосев А.Ф. Античная литература. / А.Ф. Лосев. – М., 1997.
45. Массон В.М. Первые цивилизации. Ленинград, 1989.
46. Монтэ П. Египет Рамсесов. Повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов. – Москва, 1989.
47. Оппенгейм А. Древняя Месопотамия. Портрет погибшей цивилизации. – Москва, 1990.
48. Павленко Ю.В. Раннеклассовые общества: генезис и пути развития. – К., 1989.
49. Павленко Ю.В. Стадии общественного развития и проблема «осевого времени» // Теоретические проблемы исторического исследования. К., 1992.
50. Перепелкин Ю.Я. История Древнего Египта. – СПб., 2000.
51. Робертс Дж.М. Доисторическое время и первые цивилизации. Иллюстрированная история мира в 10 томах. Т. 1 – М.: БММ АО, 1998.
52. Робертс Дж.М. Доисторическое время и первые цивилизации. Иллюстрированная история мира в 10 томах. Т. 1 – М.: БММ АО, 1998.
53. Робертс Дж.М. Восточная Азия и классическая Греция. Иллюстрированная история мира в 10 томах. Т. 2 – М.: БММ АО, 1999.
54. Садаев Д.Ч. История древней Ассирии. – Москва, 1979.
55. Сегеда С.П. Антропология. – К., 2001.
56. Сегеда С.П. Основы антропологии. – К., 1995.
57. Сетон Ллойд. Археология Месопотамии. – Москва, 1984.
58. Степанчук, В.М. Льодовики, мамонти та первісні люди; Україна мільйон років тому. – К.: Наш час, 2008. – 192 с. («Невідома Україна»).
59. Столяр А.Д. Происхождение изобразительного искусства. – М., 1985.
60. Тейлор Э.Б. Первобытная культура. – Москва, 1989.
61. Тойнби А.Д. Постыжение истории. – Москва, 1991
62. Токарев С.А. Ранние формы религии и их развитие. – Москва, 1991.
63. Трухина М. Н. История Древнего Рима. / М. Н. Трухина. – М., 1994.
64. Федотов В. В. Историческая география античного мира. / В. В. Федотов. – М., 1996.
65. Ферреро Г. Величие и падение Рима. / Г. Ферреро. – СПб., 1997– 1998. – Т.1–2 (Серия «Историческая библиотека»).
66. Ферреро Г. Юлий Цезарь. / Г. Ферреро. – Ростов-на-Дону, 1996.
67. Фрэзер Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии. – Москва, 1986.
68. Шифман И.Ш. Культура древнего Угарита (XIV-XIII вв. до н. э.). – Москва, 1987.
69. Шифман И. Ш. Цезарь Август. / И. Ш. Шифман. – Ленинград, 1990.
70. Шнирельман В.А. Возникновение производящего хозяйства. – Москва, 1989.
71. Якобсен Т. Сокровища тьмы. История месопотамской религии. – Москва, 1995.

13. Інформаційні ресурси

ІНТЕРНЕТ

<http://www.mon.gov.ua/> - Міністерство освіти та науки України.

<http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.

<http://www-history.univer.kharkov.ua/> - історичний факультет Харківського національного університету ім. Каразіна.

<http://www.history.com.ua/> - новини історичної науки.

<http://scholar.google.com/>; <http://www.scirus.com/srsapp> - пошукові системи (виключно наукова інформація).

НАВЧАЛЬНІ ВІДЕОФІЛЬМИ

Історія Первісності

1. Одессея первобытного человека (DVD);
2. Putishestvie_cheloveka (DVD);
3. Kod.obezyany.Genetiki.protiv.Darvina.2011.XviD.SATRip. (AVI);
4. Код Дарвина. Проклятье обезьян (MP4).

Історія Стародавнього Сходу

1. Ранние цивилизации (MPG);
2. Древний Египет (DVD);
3. Пирамида (DVD);
4. Сражения Древнего Мира - Моисей - Смертельная погоня (AVI);
5. Сражения Древнего Мира - Иисус Навин (AVI);
6. Времена и войны - Магадхская империя (AVI);
7. Давид и Голиаф (AVI);
8. Иосиф и его разноцветная одежда (AVI).

Історія Стародавньої Греції та Риму

1. Древняя Греция (DVD);
2. Троя (DVD);
3. Времена и войны - Спартанцы (AVI);
4. Александр Македонский (DVD);
5. Как создавались Империи - Греция. Эллинизм (avi).
6. Орел Девятого легиона (DVD);
7. Юлий Цезарь (Julius Caesar) (DVD);
8. Как создавались Империи - Рим. 2.(avi);
9. Колизей (DVD);
10. Последний день Помпеи (DVD).